

on selvästi pannut merkille Pohjoismaiden potentiaalin. Pohjoismaiden uusi vahvuus edellyttää kuitenkin samanlaista tilannekuvaaja ja yhteistä analyysiä kaikkien Pohjoismaiden kesken.

Poliittinen asetelma on herkkä. Turkki on tekemässä Ruotsin Nato-jäsenyydestä suurta poliittista ongelmaa. Venäjän eristäminen jatkuu, kunnes Venäjä muuttuu. Vaikka Suomi on nyt kallellaan Yhdysvaltoihin päin, Venäjä on naapurimme, jonka kanssa pitää rauhan olosuhteissa voida elää. ■

MIKKO MÄENPÄÄ

Oikeustieteen kandidaatti

Mihin tieteen vapautta tarvitaan?

Korkein oikeus punnitsi tieteen vapautta ja yliopiston toimivaltaa päätöksessään Helsingin yliopiston professorin irtisanomisesta vuonna 2016 (KKO:2023:1). Onkin syytä kysyä, mikä takaa tieteen vapauden ellei työsuhdeturva?

Totuus, vapaus, sivistys ja yhteisöllisyys kaikkuvat juhlapuheissa, mutta arvot eivät enää toteudu arjessa. Toden tajua ei tavoitella, vaan määrärahoja, julkaisuja ja viittauksia. Palvelevatko yliopistot näin yhteiskuntaa ja ihmiskuntaa parhaiten?

Tieteen olemus on vapaus. Tutkimustuloksia ei voi määrätä. Tosiasiat ovat mitä ovat. Niinpä oli aikoinaan järjetöntä tuomita Galileo päätelmiensä takia. Saattaa silti olla yhtä lailla vaikeaa tiedostaa, saati tunnustaa, nykyopin vieraantuneen todellisuudesta. Esimerkiksi galaksien liikkeet selittää standardikosmologian pimeän aineen mallin sijaan laajenevan universumin kaiken tunnetun aineen

painovoima ("Pimeän aineen ongelma", *Kanava* 4/2020).

Vaikka Darwin käänsi katseet luomisesta evoluutioon, on yhä näkemättä, että kehitys kuin kehitys on tosiasiaa vain tapahtumista. Geenit eivät ole kaikki kaikessa, vaan tapahtumisen luonnonlaki näkyy datassa kuin datassa. Jakaumat viruksista elonkehään, ostoksista maailmankauppaan ja alkeishiukkasista avaruuteen ovat vinoja ja summa-käyrät s-muotoisia. Maailma on yksi, ykseys on ymmärtämättä.

Kuinka voisimmekaan välttää ilmastonmuutoksen ja luontokadon, ellemmme tunne kaikenkattavaa tapahtumisen luonnonlakia, pyrkimystä tasapainoon. Maan aine hakeutuu tasapainoon auriongonvalon kanssa bio-, geo-, hydro- ja atmosfäärinä. Mutta antroposfääri, ihmisen toiminnan globaali piiri, suuntaa vielä paljolti toisin. Tapaamme elää ei paranna huippuyliopistostatus vaan todenmukainen todellisuuskäsitys.

Kulloinkin auktorisoitu ajattelutapa kahlitsee sitä, mikä on totta, mitä tulee tutkia, mitä kysyä ja miten tulkita tuloksia. Mutta muutos maailmankuvaa myöten vaatii vapautta kyseenalaistaa tiedetyksi luultu. Sitä ei uhkaa näennäistiede parrasvaloissa vaan dogmaattisuus yliopiston autonomian varjoissa. Normitiede ei tavoittele oivalluksia vaan tarkentaa tiedettyä, kuten tieteenfilosofi ja -historioitsija Thomas Kuhn totesi.

Tutkijan vapaus valita aiheensa ja menetelmänsä on perustuslain suojaamaa vastuullista vapautta siinä missä sananvapaus, elinkeinovapaus tai kokoontumisvapaus. Moninaisuus on niin tieteen kuin yhteiskunnan ja luonnon vahvuus. Monokulttuuri ei verso uutta.

Kaikkea ei voi eikä pidäkään viljellä, mutta professorin vaihto kriittisestä kesyyn tehostamisen nimissä syö luottamusta yliopistoon. Suoraselkäisyys ei ole ihanne vaan välttämättömyys. Ammattietiikka ei esimerkiksi salli tutkijan hyväksyä vakiintuneita-kaan käsityksiä vailla konkretiaa, koska ne eivät ole kokeellisesti kumottavissa.

On hälyttävää, ettei yliopistojohtajista ollut vaalimaan professoreihin henkilöityvää tieteen vapautta. Leikkausten lamaannuttamasta yliopistoväestä ei myöskään ollut joukolla puolustamaan työsuhhteita. Valta vailla vastavoimaa on vailla viisautta.

On ainakin tarpeen taata tutkimuksen ja ylimmän opetuksen vapauden perusedellytys, virkasuhhteiden veroinen työsuhdeturva. Yliopistot käyvät yhteiskunnalle kovin kalliiksi, kun säästöjen siivellä hävitetään pidemmän päälle tuottavinta pääomaa, rohkeutta ajatella toisin ja todeta tutkimustulokset. ■

ARTO ANNILA

Helsingin yliopistosta irtisanottu biofysiikan professori